

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Оропай Тетяна

Агресивна поведінка підлітків є актуальною проблемою сучасної психологічної науки та освітньої практики. Дослідження гендерних особливостей агресивності набуває особливої значущості в умовах соціальної нестабільності та воєнного стану в Україні, оскільки хлопці та дівчата по-різному реагують на стрес та конфліктні ситуації [2, 4]. Незважаючи на наявність теоретичних напрацювань, питання конкретних гендерних відмінностей у проявах агресії, ворожості та тривожності залишається недостатньо дослідженим на вітчизняній вибірці [1, 3].

Метою тези є висвітлення результатів емпіричного дослідження гендерних особливостей агресивної поведінки підлітків.

Емпіричне дослідження проведено на базі Комунального закладу «Вінницький ліцей № 15». У ньому взяли участь 70 підлітків 7–9 класів, серед яких 35 хлопців та 35 дівчат (віком 12-14 років). Для вивчення гендерних особливостей агресивної поведінки використано комплекс методик: Опитувальник агресивності Басса-Даркі [1], методику «Агресивність» А. Ассінгера [2], Шкалу ворожості Кука-Медлей [3] та тест-опитувальник реактивної та особистісної тривожності Ч. Спілбергера [4]. Для статистичного аналізу застосовано t-критерій Стюдента для незалежних вибірок.

За результатами Опитувальника Басса-Даркі встановлено виражені відмінності у розподілі форм агресивності між гендерними групами (Таблиця 1). Дівчата переважають за показниками фізичної агресії (34% проти 29%), вербальної агресії (23% проти 17%), підозрілості (40% проти 34%), образливості (26% проти 23%) та почуття провини (29% проти 20%). Найбільш виражена відмінність зафіксована за шкалою непрямой агресії: у дівчат цей показник становить 43%, тоді як у хлопців – лише 14%. Натомість хлопці

суттєво переважають за шкалою негативізму (43% проти 28%), що свідчить про схильність до відкритої протестної поведінки та опору авторитетам.

Таблиця 1

Показники агресивності за методикою Басса–Даркі (середні бали)

Шкала	Хлопці	Дівчата
Фізична агресія	29	34
Вербальна агресія	17	23
Непряма агресія	14	43
Негативізм	43	28
Дратівливість	14	17
Підозрілість	34	40
Образливість	23	26
Почуття провини	20	29
Індекс агресивності	14	26
Індекс ворожості	57	74

За методикою А. Ассінгера [2] для переважної більшості підлітків обох статей характерний помірний рівень агресивності: серед хлопців – 77 %, серед дівчат – 80 %. Надмірно агресивних підлітків виявлено лише серед хлопців (6 %), серед дівчат цього рівня не зафіксовано. Надмірно миролюбних дещо більше серед дівчат (20 % проти 17 % у хлопців).

Таблиця 2

Рівні агресивності за методикою А. Ассінгера (%)

Рівень агресивності	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Занадто агресивні	6	0
Помірно агресивні	77	80
Занадто миролюбні	17	20

За Шкалою ворожості Кука-Медлей [3] в обох групах домінує середній рівень цинізму з тенденцією до підвищення (хлопці – 72 %, дівчата – 80 %), що свідчить про загальну соціальну настороженість підліткового середовища. Дівчата частіше демонструють високий рівень ворожості (26 % проти 14 % у хлопців). Низький

рівень цинізму та ворожості практично відсутній в обох групах.

Таблиця 3

Показники за шкалою ворожості Кука–Медлей (%)

Шкала	Рівень	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Цинізм	Високий	14	14
	Середній високий	72	80
	Середній низький	14	6
	Низький	0	0
Агресивність	Високий	9	9
	Середній високий	69	77
	Середній низький	22	14
	Низький	0	0
Ворожість	Високий	14	26
	Середній високий	63	54
	Середній низький	23	20
	Низький	0	0

Дослідження тривожності за методикою Ч. Спілбергера [4] виявило, що переважна більшість підлітків обох статей характеризується високим рівнем особистісної тривожності: серед хлопців – 71 %, серед дівчат – 86 %. Реактивна тривожність розподілена рівномірніше: високий рівень виявлено у 46 % хлопців та 50 % дівчат.

Таблиця 4

Рівні реактивної та особистісної тривожності за методикою Спілбергера

Вид тривожності	Рівень	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Реактивна	Низький	6	3
	Середній	48	47
	Високий	46	50
Особистісна	Низький	3	3
	Середній	26	11
	Високий	71	86

Статистична перевірка за t-критерієм Стюдента підтвердила статистично

значущі відмінності лише за шкалою непрямой агресії ($t_{\text{емп}} = 2,689$; $p \leq 0,05$), де показники дівчат суттєво перевищують показники хлопців. За всіма іншими шкалами BDHI, показниками тривожності та ворожості статистично достовірних відмінностей не виявлено (табл. 5). Це свідчить про те, що гендер більше впливає на спосіб вираження агресії, ніж на її загальний рівень.

Таблиця 5

Статистично значуща гендерна відмінність за t-критерієм Стьюдента

Шкала	темп	t0,01	t0,05	H1/H0
Непряма агресія	2,689	2,6501	1,9955	H1

Таким чином, результати емпіричного дослідження показали, що гендерні відмінності в агресивній поведінці підлітків мають вибіркового, а не універсального характер. Дівчата частіше вдаються до непрямих форм агресії (підозрілість, образливість, пасивно-агресивна поведінка), хлопці – до відкритих поведінкових форм (негативізм, протестна поведінка). Єдина статистично значуща відмінність виявлена за шкалою непрямой агресії ($p \leq 0,05$). Більшість підлітків обох статей має помірний рівень агресивності та високий рівень особистісної тривожності, що потребує уваги з боку шкільних психологів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та апробації диференційованих програм психопрофілактики агресивної поведінки з урахуванням гендерного чинника.

Список використаних джерел

1. Buss A. H., Durkee A. An inventory for assessing different kinds of hostility. *Journal of Consulting Psychology*. 1957. Vol. 21 (4). P. 343–349. URL: <https://surl.li/kqvpth> (дата звернення: 05.05.2026).
2. Ассінгер А. Методика «Агресивність». URL: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=526>
3. Cook W. W., Medley D. M. Proposed hostility and pharisaic-virtue scales for the MMPI. *Journal of Applied Psychology*. 1954. Vol. 38 (6). P. 414–418. URL: <https://surl.li/qjrjmy>
4. Spielberger C. D. Тест-опитувальник реактивної та особистісної тривожності / адапт. Ю. Л. Ханін. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/10952/86/> (дата звернення: 05.05.2026).
5. Савінова Н. та ін. Агресія підлітків як психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць УДІТУ*. 2020. Вип. 3. С. 133–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpumdpu_2020_3_17 (дата звернення: 05.05.2026).